

Rolbevestigend?

Als ik in mijn klas ga spelen, vraag ik vaak aan leerlingen hoe zij willen spelen qua groeperingsvorm: "Willen jullie spelen met de niveaus gesplitst of gemixt?". We spelen in de onderbouw kleine partijtjes (meestal vier tegen vier bij voetbal, basketbal, hockey et cetera). Het hangt van de klas af, van de activiteit en van de niveaoverschillen wat leerlingen kiezen. Bij sommige sporten zijn de niveaoverschillen groot. Dat zijn de sporten die leerlingen makkelijk ook zelfstandig of bij clubs in de buurt zelf spelen zoals voetbal, hockey of basketbal. Er zijn leerlingen die de hele dag, ieder vrij moment met hun sport bezig zijn. Er zijn leerlingen die nooit deze sport beoefenen, alleen op school bij gym. Er is een grote ongelijkheid in spelvaardigheid als er gespeeld wordt met gemixte spelvaardigheidsniveaus. Het is van vele factoren afhankelijk of het leerlingen lukt met deze niveaoverschillen om te gaan. Het vraagt aanpassing van leerlingen, zowel van de spelvaardige als de niet spelvaardige leerling daarmee om te gaan.

Zelf kiezen

Leerlingen moeten zich dienstbaar op willen stellen om te leren van elkaar en om te gaan met spelvaardigheidsniveaoverschillen. Soms lukt dat, maar het lukt lang niet altijd om met deze leerhouding te spelen. Dan werkt het beter om te spelen met de vaardigheidsniveaus gesplitst. Kinderen worden dan niet 'at random' ingedeeld. Er worden spelvaardigheidsniveaus onderscheiden op verschillende veldjes. Leerlingen kiezen zelf op welk veld en met welk vaardigheidsniveau ze willen spelen. Ze spelen dan op het veldje/niveau van hun keuze (drie veldjes waar vier tegen vier wordt gespeeld). Daar komen ze leerlingen tegen met een vergelijkbaar vaardigheidsniveau en vergelijkbare spelproblemen. De essentie is hierbij in het kader van dit artikel/topic dat de keuze niet jongens- en meisjesteams zijn maar het *zelf gekozen* spelniveau.

Dat kan bij sommige activiteiten betekenen dat er op het ene veldje meer jongens spelen en op het andere veldje meer meisjes. In de begeleiding hiervan is het essentieel dat je gekozen niveaus niet bepalend laat zijn voor een cijfer of beoordeling op het rapport. Anders maken

Co-educatie in de praktijk van het bewegingsonderwijs ⁽²⁾

Op welke wijze kan co-educatie dan bijdragen aan de doelstellingen van ons vak? Voetbal is van oudsher een sport die meer door jongens wordt beoefend dan door meisjes. Het aantal meisjes dat voetbal leuk vindt en er vaardig in is groeit. Ook bij clubs en verenigingen zijn er steeds meer meisjes teams die meedoen aan competities voor meisjes onderling of meisjes doen mee in een jongensteam.

TEKST MAARTEN MASSINK FOTO ANITA RIEMERSMA

leerlingen geen vrije keuze. Je mag natuurlijk wel de kwaliteiten benoemen, graag zelfs. Maar een leerling die kiest voor een basisniveau voetbal om daar te leren en vorderingen maken, verdient evenveel waardering (of meer) dan de leerling op een gevorderdniveau veldje. Belangrijk is om de leerhouding te waarderen/beoordelen.

Geef de uitzondering de ruimte

Hiermee raken we aan het punt van Mineke van Essen. Het is belangrijk dat je niet de jongens-meisjeskarakteristieken onderstreept, maar juist de uitzondering de ruimte geeft. Het meisje dat met jongens mee wil spelen met voetbal moet je de kans geven. Maar ook de jongen die in het meisjesgroepje wil mee spelen. Bestempel niet bepaalde vaardigheden als typisch jongensgedrag maar laat zien dat vaardigheden door jongens en meisjes beleefd en beheerst kunnen worden. Er zijn wel voorkeuren die er voor zorgen dat bij sommige activiteiten en niveaugroepjes meer jongens- of meer meisjesgroepen ontstaan. Maar er is ruimte voor deelname op basis van eigen keuze.

In de onderbouw is het goed te zorgen voor de afwisseling van werken in niveaugroepjes of niet. Klassikaal wordt er aan verschillende sporten aandacht besteed als kennismaking. Bij het werken in niveaugroepjes is er voor de leerling een keuze voor het niveaugroepje waarin hij wil werken. In de bovenbouw wordt de keuze uitgebreid met het

We streven niet naar gelijkheid tussen de seksen

kiezen voor een bepaalde activiteit. Binnen spel betekent dit dat er een keuze gemaakt kan worden uit bepaalde spelen. Het keuzeplichtsysteem (leerlingen kiezen verplicht twee verschillende activiteiten uit een aanbod van vier activiteiten-gebieden) maakt dat leerlingen bovendien een keuze kunnen maken uit atletiek, zelfverdediging, turnen en bewegen op muziek. Alle keuzes staan open voor jongens en voor meiden.

We streven niet naar gelijkheid tussen de seksen zoals dit in de emancipatiegolf van de jaren zestig werd gepropageerd. Er is juist tegenwoordig meer een bewustheid van de verschillen. Maar leerlingen willen de verschillen ook kunnen uiten. Hoe je wilt bewegen en zijn, dat maakt de persoon zelf uit. Hij krijgt daar ook de ruimte en de waardering voor. De docent stimuleert de kwaliteit en vordering in bewegen. Wat dat betreft is er een maatschappelijke golf gaande waarin er sprake is van de acceptatie/waardering voor het lef van de uitzondering. Als door geboden kansen in de LO les meer meisjes gaan rugbyen, en jongens gaan dansen dan draagt co-educatie bij aan de doelstelling van ons vak.

Vorderingen beoordelen

Daarmee tackelen we ook het probleem aangestipt door Ger van Mossel: het halen van een bepaald vaardigheidsniveau in een kernactiviteit beschreven in het basisdocument is voor meisjes moeilijker dan voor jongens. Dat kan komen omdat door dominant spelgedrag meisjes minder aan hun spelniveau toekomen. In vaardigheids-groepjes lukt dit wellicht beter. Een andere uitdaging zou kunnen zijn: het vermogen in de spelvaardigheidsbeschrijving van de deelname-niveaus van het basisdocument kwaliteiten te beschrijven die te maken hebben met de leerhouding en anderen beter laten spelen. Dit aspect heet dienstbaar spelen; jouw kwaliteiten inzetten om anderen beter te laten functioneren/spelen.

Een manier om meisjes beter te beoordelen is meer focus te leggen op de persoonlijke vorderingen dan op de absolute vorderingen. Zeker in schalen van atletiek zou de persoonlijk prestatieverbetering meer centraal moeten komen te staan en de beleving van het bewegen op zich meer dan het vergelijken van leerlingen met elkaar. In KVLO artikelen (nummer 7 van 2010, 'Springen en rennen jezelf leren kennen', en nummer 10 uit 2014 'Atletiek laten (be)leven') heb ik daar voorbeelden van beschreven). Op deze wijze en met deze voorwaarden is de kans groot dat meisjes zich meer uitgedaagd gaan voelen waardoor de kans op verhoging van hun bewegingsintensiteit toeneemt (Lars Borghouts en Menno Slingerland).

Beleving in de les

Tot zover het aspect van de bijdrage die co-educatie kan leveren aan de doelstelling van bewegingsonderwijs. Maar er is meer. Er

▲ *Dans typisch vrouwelijk?*

zijn meer uitdagingen en kansen die impliciet kunnen bijdragen aan de doelstellingen. Dat is de sfeer in de les. In een klas van alleen jongens of alleen meisjes is de diversiteit minder. Bij toenemende diversiteit in de klas met een grotere mate van heterogeniteit zoals bij co-educatie is het speelveld van verschillen groter. Zowel voor de docent als voor de leerlingen. Daarmee liggen er voor allen meer kansen om zich te ontwikkelen in de persoonlijke (en voor de docent pedagogische) omgang. In het beroepsprofiel van de leraar lichamelijke opvoeding wordt het dilemma dat valt onder pedagogische verantwoordelijkheid als volgt beschreven:

Dilemma

De westerse samenleving kent een grote diversiteit. Meestal volgen leerlingen de lessen lichamelijke opvoeding in klassenverband. De groepen zijn dan per definitie heterogeen. In de les lichamelijke opvoeding krijgen leerlingen naast de rol van beweger ook andere rollen, zoals die van scheidsrechter, coach en hulpverlener. Veel leerlingen vinden dat leuk, maar er zijn ook leerlingen die daar moeite mee hebben. Sociale, maar vaak ook culturele verschillen kunnen het voor leerlingen lastig maken om andere rollen uit te voeren. Het is aan de leraar om leerlingen ieder op hun manier leerervaringen in andere rollen te laten opdoen.

Contact

m.massink1@upcmail.nl

Literatuur

Essen, van M., proefschrift/artikel 'Gemengde gymnastiekles voldoet niet aan ideaal' (redes.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/1999/m.van.essen/vanessen.pdf)

Mossel, G van (2014), Doen meisjes het slechter dan jongens? *Lichamelijke Opvoeding* nr. 10 (2014)

Borghouts, L., Slingerland, M., Intensiteit van de les LO in Nederland. www.dso2010.nl/objects/cms/files/451/Borghouts.pdf

Bax., H e.a. *Beroepsprofiel van de leraar Lichamelijke opvoeding*, Jan Luiting Fonds

Loopstra, O., (1977), Co-instructie een doelstellingenprobleem, *Lichamelijke Opvoeding* blz. 436-437 (1977)

Massink, M.(2014), Atletiek laten (be)leven, *Lichamelijke Opvoeding* nr. 10 (2014)

Massink, M.(2010), Springen rennen jezelf leren kennen, *Lichamelijke Opvoeding* nr. 7 (2010)

'Kippenvel momenten'

In onze vakgroep wisselen we wel eens kippenvelmomenten uit. Dat zijn momenten in je les waarvan je denkt, 'YES dit is leuk, dit is goed, daar doe ik het allemaal voor!' Je lichaam reageert (met kippenvel) op een situatie waarbij je met je ziel en zaligheid ervaart waar het in jouw vak eigenlijk om gaat zonder dat je nog in staat bent geweest de situatie te analyseren. Dat doe je dan achteraf. Wat maakte nu dat ik dat zo'n mooi moment vond? Dit heeft bij mij vaak te maken met momenten waarin de benutte kansen van co-educatie een rol spelen. Een paar voorbeelden.

- Het meisje dat met een jongensgroep basketbal speelt en daar de lijnen uitzet.
- Een meisje dat meedoet met een partijtje rugby en goed en met respect wordt getackeld door die grote stoere jongen die wel het onderscheid maakt wie hij tackelt.
- De jongen die bij het instuderen van het dansje les krijgt van dat meisje dat hem de eerste passen salsa leert.
- De jongen die bij de dansworkshops die hij aan medeleerlingen geeft de kans krijgt (en neemt) een zaal met overwegend meisjes helemaal mee te nemen in een prachtige dansdemo.
- De schuchtere jongen die turnen moeilijk vindt maar zich als hulpverlener sterk ontwikkelt en daar het volledige vertrouwen krijgt als hulpverlener voor jongens en meisjes.

- Judo, waarin jongens en meisjes schroom overwinnen en met wederzijds respect voor elkaar volledig op kunnen gaan in een judo/stoeiwedstrijd.
- Met acrobatiek worden er ook gemengde groepjes gemaakt en trucs gedaan waarbij zowel kwaliteiten als kracht van de onderpersoon en balansgevoel van de bovenpersoon samenkomen.

Zo zijn er meer voorbeelden van co-educatie die bewegingsonderwijs extra glans geven en het lesgeven tot een feest kunnen maken. Het is prachtig als leerlingen ook het plezier hiervan gaan inzien.

Co-educatie is niet echt noodzakelijk om de doelstellingen in ons vak te realiseren.

Co-educatie is niet echt noodzakelijk om de doelstellingen in ons vak te realiseren. Kan aan bepaalde voorwaarden niet worden voldaan dan schuilt er in co-educatie een risico. Hierop wijzen de publicaties van Lars Borghouts en Menno Slingerland, Ger van Mossel en Mineke van Essen. Deze risico's zijn vooral bij meisjes (vmbo) minder bewegingsintensiteit, minder kwaliteit in deelnameniveaus, en bovendien rolbevestiging in plaats van rol doorbreking.

Co-educatie geeft echter extra mogelijkheden als het gaat om complete voorbereiding op deelname aan de bewegingscultuur mits het voldoet aan bepaalde voorwaarden. Deze voorwaarden zijn:

- de klas bewust maken van de verschillen tussen spelen in gesplitste niveaugroepen of niveaus door elkaar
- het bewust hanteren van deze verschillende wijzen van groeperen in de klas
- leerlingen steeds zelf de keuze geven bij het maken van niveaugroepjes
- het verschil tussen vrouwelijk en mannelijk bewegen is niet altijd het verschil tussen jongens en meisjes
- ruimte geven aan de uitzonderingen
- het waarderen en beoordelen koppelen aan persoonlijke vorderingen en inzet.

Het streven van co-educatie is niet het wegpoetsen van de verschillen tussen jongens en meisjes (als een grote gelijkmaker). Het streven is juist de verschillen tussen mannelijk en vrouwelijk bewegen bewust te hanteren en ruimte te geven voor de keuze daartussen en ieder daarin zijn eigen keuze te laten maken.

Als aan deze voorwaarden is voldaan en leerlingen komen tot hun recht binnen gemengde lessen bewegingsonderwijs, dan kan het bovendien een belangrijke bijdrage leveren aan de sfeer in de klas en school in zijn geheel. ■